

DOI: 10.31648/kpp.10076

Aleksandra Strączyńska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-0805-2177

aleksandrastraczynska@gmail.com

Jak w prawie postrzegana jest nagość? „Strój Adama i Ewy” w praktyce orzeczniczej

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie przepisów prawnych odnoszących się w pośredni sposób do różnych form nagości, a także zbadanie tych przepisów, biorąc za kryterium oceny oczekiwania społeczne ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w społeczeństwie na wielu płaszczyznach. Ideą artykułu jest także analiza wykładni tych przepisów w wybranych orzeczeniach sądowych, celem ukazania funkcjonowania teoretycznych założeń w praktyce. W pracy zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie, czy obecne przepisy prawne odnoszące się do poruszanej problematyki są odpowiednio ukształtowane i czy w wystarczającym stopniu chronią społeczeństwo przed niechcianymi doświadczeniami polegającymi na oglądaniu nagości innych osób.

W starożytności nagość w codziennym życiu i w sztuce była powszechnie spotykana. Średniowiecze przyniosło inne obyczaje – wstyd wówczas stanowił cnotę; był zalecany i wielbiony. W kolejnych epokach stopniowo wracano do tradycji antycznych¹. W końcu nadeszły lata 60. i 70. XX w., a wraz z nimi rewolucja seksualna. Doszło do radykalnych zmian w obyczajowości seksualnej. W państwach bloku wschodniego (w tym w Polsce Ludowej) przewrót zahamowany był w znacznym stopniu przez cenzurę i reżim, dlatego skutki rewolucji seksualnej można było w tych państwach zaobserwować w pełniejszej okazałości dopiero na przełomie lat 80. i 90. XX w. Nagość w kręgu cywilizacyjno-kulturowym państw rozwiniętych oczywiście nadal należy do sfery prywatnej, nie jest już jednak tematem tabu.

¹J. Łojek, *Nagość ciała w obyczajowości i kultury Europy*, „Teksty – Teoria Literatury, Krytyka, Interpretacja” 1977, nr 3, s. 89–91.

Wyraźnie widać, że granice intymności nie są stałe, jasno wyznaczone. Istotne jest, aby prawo dotyczące tej materii nadażalo wobec przemian kulturowych i ewoluowało wraz z nimi. Tempo zmian musi być odpowiednio dostosowane – zbyt nagle modyfikacje prawa mogą zachwiać systemem moralnym danej społeczności. Każde działanie ustawodawcze jest ograniczeniem wolności i powinno być stosowane, gdy jest rzeczywiście uzasadnione. Ciągłe nowelizacje wprowadzają niepewność. Dobrym rozwiązaniem jest wykorzystanie elastyczności stosowania prawa, które dzięki używaniu klauzul niedookreślonych i luzów decyzyjnych jest możliwe. Przez elastyczność stosowania prawa można przełamywać nieadekwatności między tekstem prawnym powstałym w przeszłości, posiadającym pewną stałość i jakieś wyjściowe znaczenie, a realiami społecznymi, które z natury swej wciąż ulegają zmianom i zależne są od aksjologii². W konsekwencji następuje dostosowanie regulacji prawnych do dynamiki życia społecznego oraz do złożoności i unikatowości stanów faktycznych, które stanowią podłoże całego procesu.

Wyjaśnienie podstawowych pojęć

Do nagości odnosi się pośrednio art. 140 Kodeksu wykroczeń, który brzmi: „Kto publicznie dopuszcza się nieobyczajnego wybryku, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 1500 złotych albo karze nagany”. Innym przepisem, który również można interpretować jako zakaz nagości w określonych sytuacjach, jest art. 51 § 1 Kodeksu wykroczeń: „Kto krzykiem, hałasem, alarmem lub innym wybrykiem zakłóca spokój, porządek publiczny, spoczynek nocny albo wywołuje zgorszenie w miejscu publicznym, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny”. Do pełnego zrozumienia tych przepisów niezbędna jest ich ogólna analiza oraz wyjaśnienie kilku ważnych pojęć.

Nieobyczajny wybryk można rozumieć jako czyn naruszający dobre obyczaje i jednocześnie zdolny do wywoływania publicznego zgorszenia³. Według Sądu Najwyższego „zakłócenie spokoju publicznego” należy rozumieć jako naruszenie równowagi psychicznej ludzi, powodujące negatywne odczucia psychiczne osób powstające z bezpośredniego oddziaływania na organy zmysłów. Zakłócenie spokoju publicznego ma miejsce nawet wtedy, jeśli dotyczy tylko jednej osoby⁴. Z kolei „zakłócenie porządku publicznego” Sąd Najwyższy definiuje jako wywołanie takiego stanu, który w konkretnych okolicznościach, w określonym miejscu i czasie, zgodnie z przyjętymi zwyczajami i obowiązującymi przepisami, określany jest jako nienormalny i który, przy obiektywnej ocenie, odczuwany jest jako utrudnienie lub uniemożliwienie powszechnie akceptowanego, zwykłego zachowania w miejscach dostępnych dla bliżej nieokreślonej liczby osób⁵.

²L. Leszczyński, *Zagadnienia teorii stosowania prawa. Doktryna i tezy orzecznictwa*, Kraków 2001, s. 42–43.

³M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz*, Warszawa 1958, s. 495.

⁴P. Kozłowska-Kalisz, *Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń*, Warszawa 2009, s. 180.

⁵Wyrok SN z 2 grudnia 1992 r., sygn. akt III KRN 189/92.

Zwrot „wywołanie zgorzenia” jest uwikłany kulturowo, gdyż badając, czy faktycznie ma ono miejsce, należy ocenić, czy zachowanie człowieka jest niezgodne z normą obowiązującą w danym czasie i miejscu wśród określonej grupy społecznej⁶. Ocena ta może być obiektywna, pod warunkiem że dokonywana jest przez osobę o przeciętnej wrażliwości. Ponadto należy zauważyć, że aby można było mówić o zgorzeniu, to sytuacja je wywołująca musi nastąpić w miejscu publicznym, a więc takim, które dostępne jest dla z góry nieokreślonej liczby osób.

Konsekwencje spędzania czasu topless

Ciało mężczyzny niewątpliwie różni się od ciała kobiety i jest inaczej postrzegane, szczególnie jeśli chodzi o górną jego część. Kobięca klatka piersiowa wzbudza o wiele więcej emocji niż męska. Nie znaczy to jednak, że męski tors w każdej sytuacji może być swobodnie odsłonięty. Należy liczyć z tym, że takie widoki mogą kogoś oburzać. Taka sytuacja miała miejsce w Świdnicy, gdzie pewna kobieta zgłosiła straży miejskiej, że starszy pan ćwiczy w parku bez koszulki. Interwencja szybko się zakończyła, gdyż mężczyzna po zwróceniu uwagi natychmiast się ubrał. Gdyby protestował, mógłby zostać ukarany mandatem⁷.

Na plaży nikogo nie dziwi nagi tors mężczyzny. Natomiast piersi kobiety zazwyczaj są zasłonięte przez kostium kąpielowy, który w swojej pierwotnej wersji nie przypominał kostiumu, jaki znamy z dzisiejszych czasów. Jeszcze w XIX w. kobiety na plaży były odziane w bardzo gruby materiał, który zakrywał ciało od szyi do kolan. Ubiór był wtedy bardzo mocno utożsamiany z moralnością. Po I wojnie światowej następowały delikatne zmiany, kostiumy kąpielowe zaczynały odsłaniać coraz więcej ciała (choć nadal występowały w wersji wyłącznie jednoczęściowej) i były bardziej przylegające do ciała, jednak jeszcze przed rozpoczęciem II wojny światowej pojawiły się kostiumy dwuczęściowe⁸, które stopniowo stawały się coraz bardziej odważne, aż w końcu niektórzy ludzie postanowili opalać się w całkowitym neglizju.

Wyjście naprzeciw takim oczekiwaniom umożliwiło powstanie plaż nudystów, które cieszą się coraz większą popularnością. Są to miejsca, gdzie zarówno kobiety, jak i mężczyźni mogą swobodnie opalać się nago. W Polsce już od kilkadziesiąt lat również istnieją takie plaże. Większość z nich jest odpowiednio oznaczona tablicami. Urząd morski zezwala na takie oznakowania. Warto jednak zaznaczyć, że żadna z tych plaż nie ma statusu oficjalnego kąpieliska ustalonego na podstawie przepisów prawa wodnego⁹. Przepisy te nie pozwalają bowiem tworzyć kąpielisk strzeżonych dla konkretnych grup ludzi bądź użytkowników. Według polskiego prawa każde kąpielisko strzeżone musi być ogólnodostępne, więc gmina nie ma podstawy prawnej do wyznaczania kąpielisk strzeżonych dla

⁶M. Budyn-Kulik, *Umysłność w prawie i psychologii. Teoria i praktyka sądowa*, Warszawa 2015, s. 303.

⁷M. Moczulska, *Topless, bikini czy odkryty tors. Zobacz, za co dostaniesz mandat w mieście*, <https://gazetawroclawska.pl/topless-bikini-czy-odkryty-tors-zobacz-za-co-dostaniesz-mandat-w-miescie/ar/899572> (dostęp: 1.10.2022).

⁸J. Łojek, op. cit., s. 99.

⁹Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1566 z późn. zm.).

nudystów i naturystów¹⁰. Brak odpowiednich regulacji w zakresie statusu prawnego plaż dla nudystów i zasad ich zakładania wydaje się dość dużym niedopatrzeniem, szczególnie biorąc pod uwagę rosnące zainteresowanie tym tematem w społeczeństwie.

Stosunkowo niewiele jest jednak takich lokalizacji, gdzie kobieta całkowicie bezstresowo może się relaksować, nie zakrywając swojej górnej części ciała. Opalanie się topless poza wyznaczonymi do tego plażami w przypadku kobiet jest ryzykownym przedsięwzięciem, gdyż grozi mandatem. Nawet własna działka czy balkon, jeśli są położone w obszarze dobrze widocznym dla innych, nie są odpowiednimi miejscami, gdyż działaniem publicznym jest takie, które może być dostrzegalne dla nieokreślonej liczby osób¹¹. Natomiast opalanie się w stroju kąpielowym na terenie prywatnym nie niesie ze sobą negatywnych skutków prawnych.

Czy opalanie się topless jest jednak konkretnie określonym występkiem, który wynika bezpośrednio z przepisów prawa, czy raczej mocno zakorzenionego w kulturze zwyczaju? Jest to kwestia złożona. Konsekwencje wyjścia poza schemat ustalony przez prawo i obyczaje często są niejednoznaczne, zależne od okoliczności towarzyszących zajęciu. Próżno w polskim prawie szukać przepisu, który wprost zakazywałby opalania się topless kobietom. Należy jednak pamiętać, że nie każde zachowanie musi być w przepisach zakazane wprost, wymienienie wszystkich niedozwolonych działań jest przecież niemożliwe i doprowadziłoby do ogromnego chaosu, dlatego stosowane są pewne uogólnienia, określenia, które opisują więcej niż jeden czyn, wskazują one pewną kategorię danych zachowań. W analizowanym przypadku należy powołać się na wcześniej wspomniany już art. 140 oraz ewentualnie art. 51 § 1 Kodeksu wykroczeń. Przepisy są nieprecyzyjne, więc interpretacja może być różna.

W 2008 r. sąd I instancji w Szczecinie uznał za winne nieobyczajnego wybryku dwie kobiety opalające się topless na terenie kąpieliska i wymierzył każdej z nich karę nagany. Sąd w uzasadnieniu wyjaśniał, że nagi biust kobiety może wywoływać różne skrajne reakcje (w tym oburzenie czy zażenowanie), okazywanie nagości jest obce w naszej kulturze, a zachowanie obwinionych było niezgodne z polskimi obyczajami i zasadami współżycia społecznego¹².

Sąd II instancji miał odmienne zdanie – uniewinnił kobiety. Takie rozstrzygnięcie argumentował tym, że inni plażowicze mieli wobec kobiet ambiwalentny stosunek. Sąd dodał także, że „dziwnie wyglądałyby syrenki warszawskie, kopenhaskie czy też warszawska Nike, gdyby ich nagie piersi były osłonięte, gdyby ich zasłonięcia nakazano. Nikt jednak nie wysnuł takiego pomysłu, jako że nikt nie uznał, iż wizerunek gołych piersi jest niemoralny, nieprzyzwoity. A więc i wizerunek gołych piersi obwinionej nie może być za taki uznany. Obyczajowość społeczeństwa, w tym i społeczeństwa polskiego, ulega ewolucji i w chwili obecnej osiągnęła ten etap, iż nagość w zaprezentowanym zakresie nie jest tematem tabu. (...) To, co jakiś czas temu można byłoby rozważać

¹⁰R. Horbaczewski, *Naturysta opala się na dziko, mors hartuje się bezprawnie*, <https://www.prawo.pl/samorząd/morsowanie-i-naturyzm-ministerstwo-nie-zamierza-zmienic-prawa,509225.html> (dostęp: 4.10.2022).

¹¹Uchwała SN z 20 września 1973 r., sygn. akt VI KZP 26/73.

¹²Wyrok SR w Szczecinie z 7 listopada 2008 r., sygn. akt XVIII W 2071/08.

jako zachowanie niemoralne, nieprzyzwoite, a które można było określić także mianem wybryku, staje się zachowaniem ogólnie przyjętym przez część społeczeństwa. Nikogo w tej chwili nie dziwi kobieta nosząca spodnie, paląca papierosy, opalająca się w stroju bikini, a przecież w niedalekiej przeszłości były to zachowania – podobnie jak opalanie się topless – kontrowersyjne i nieakceptowane przez część społeczeństwa¹³. Jak widać, wyroki I i II instancji są odmienne, co wyraźnie potwierdza, że stwierdzenie, czy dane zachowanie spełnia kryteria art. 140 Kodeksu wykroczeń, jest często kwestią sporną, trudno bowiem jednoznacznie stwierdzić, czy dany czyn wzbudził negatywne odczucia w postaci oburzenia lub gniewu. Zależy jest to od stopnia wrażliwości osób obserwujących dane zajście.

Wydaje się jednak, że ta wrażliwość społeczna na nagość ludzką jest coraz mniejsza. Takie wnioski można przynajmniej wysnuć, analizując sytuację, która miała miejsce latem 2022 r. w Warszawie. Dwie kobiety postanowiły sprawdzić, jakie reakcje wywołają ich nagie piersi na basenie. Przedsięwzięcie miło ich zaskoczyło, gdyż nie zwrócono im żadnej uwagi. Odsłonięte biusty nie przeszkadzały ani ratownikom, ani innym osobom korzystającym z basenu¹⁴, jednak w tym samym roku we wrocławskim aquaparku, w strefie gastronomicznej funkcjonującej w ramach kompleksu saun, odmówiono obsłużenia klientki, która była topless. Było to ryzykowne, biorąc pod uwagę art. 135 Kodeksu wykroczeń, zgodnie z którym w przypadku gdy osoba zajmująca się sprzedażą towarów w przedsiębiorstwie handlu detalicznego lub w przedsiębiorstwie gastronomicznym ukrywa przed nabywcą towar przeznaczony do sprzedaży lub umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia sprzedaży takiego towaru, podlega karze grzywny¹⁵. Kwestią dyskusyjną jest ocena, czy odmowa była uzasadniona. Nie ma odgórnych wytycznych, jakie stroje i zachowania spełniają warunek obyczajności, a jakie nie, a wewnętrzne regulaminy różnych obiektów nie mogą bez racjonalnego powodu różnicować uprawnień i obowiązków ludzi, szczególnie ze względu na ich cechy płciowe.

Karmienie piersią w miejscach publicznych

Nie ma przepisów, które zakazywałyby karmienia piersią w miejscach publicznie dostępnych. Trzeba też pamiętać, że ciąża i macierzyństwo znajdują się pod szczególną ochroną państwa¹⁶. W praktyce jednak karmienie piersią w miejscach publicznych spotyka się z różnym odbiorem przez społeczeństwo.

¹³ Wyrok SO w Szczecinie z 3 lutego 2009 r., sygn. akt IV Waz260/08.

¹⁴ *Dwie Polki poszły na basen w samych kąpielówkach. Tak zareagowali ratownicy*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/warszawa/warszawa-poszly-na-basen-w-samych-kapielowkach-zaskakujaca-reakcja-ratownikow/br2m7h8> (dostęp: 15.10.2022).

¹⁵ P. Mering, *Wrocławski aquapark nie chciał obsłużyć kobiety, która była topless. Zdarzenie miało miejsce w strefie gastronomicznej, ale w ramach saunarium*, <https://bezprawnik.pl/wroclawski-aquapark-nie-chcial-obsluzyc-klientki-topless/> (dostęp: 15.10.2022).

¹⁶ Art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

W 2014 r. klientka sopockiej restauracji złożyła powództwo o zadośćuczynienie w wysokości 10 tys. zł i publiczne przeprosiny w Internecie za bezprawne uniemożliwienie jej nakarmienia dziecka przy stoliku w restauracji, co stanowiło według niej dyskryminację ze względu na płeć. Kobieta poczuła się upokorzona, gdy podczas pobytu w lokalu nie pozwolono jej swobodnie nakarmić dziecka piersią i poproszono ją o dokończenie tej czynności na krześle w rogu sali, które znajdowało się blisko toalety. Powódka nie zgodziła się na zmianę miejsca i wyszła z budynku. Sąd I instancji oddalił powództwo, twierdząc, że jest bezzasadne, gdyż do dyskryminacji nie doszło. Sąd wskazywał, że kelner jedynie przekazał prośbę innych osób, co nie jest tożsame z nierównym traktowaniem¹⁷.

Sąd apelacyjny zmienił wyrok I instancji i zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2 tys. zł wraz z ustawowymi odsetkami od września do grudnia 2015 r. i za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty. Ponadto restaurator zobowiązany został do publicznych przeprosin. Sąd podkreślił, że już samo zaproponowanie kobiecie nakarmienia córki w miejscu oddalonym od pierwotnie zajętego stolika nastąpiło w związku z sygnalizowanym przez nią zamiarem osobistego nakarmienia dziecka, która to czynność jest związana z macierzyństwem, a tym samym z płcią żeńską, a więc w konsekwencji nastąpiło niekorzystne zróżnicowanie jej sytuacji w porównaniu z pozostałymi klientami przebywającymi w lokalu. Zdaniem sądu nie sposób uznać, aby zaspokojenie przez matkę potrzeb żywieniowych dziecka w miejscu publicznym mogło stanowić naruszenie przez nią wolności innych osób czy też naruszenie powszechnie przyjętych norm społecznych w europejskim kręgu kulturowym¹⁸. Wyrok ten prawdopodobnie stanie się kluczowy dla kształtowania przyszłego orzecznictwa w Polsce. Sądy krajowe chętniej sięgają bowiem do poglądów własnej judykatury, zaś rzadziej powołują się na stanowisko sądów unijnych i międzynarodowych¹⁹. Nie można jednak zapominać, że polski system prawa nie przewiduje precedensów, więc wskazany wyrok nie zobowiązuje żadnego sądu do kierowania się tym rozstrzygnięciem.

Rzecznik Praw Obywatelskich przyłączył się do postępowania w II instancji, popierając w całości podniesione w apelacji zarzuty naruszenia prawa materialnego. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich wszelkie działania skutkujące zawstydzeniem i upokorzeniem matek karmiących dzieci w miejscach publicznych oraz nakłaniające je, aby wybierając czas i miejsca karmienia, kierowały się normami społecznymi i moralnymi, a nie potrzebami swojego dziecka i własnym komfortem, stanowią niezgodne z prawem naruszenie zasady równego traktowania²⁰. Kobieta, która zostanie wyproszona z lokalu ze względu na to, że karmi piersią, ma prawo dochodzenia odszkodowania od właściciela obiektu na podstawie przepisów ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania²¹.

¹⁷ Wyrok SO w Gdańsku z 12 grudnia 2016 r., sygn. akt I C 206/15.

¹⁸ Wyrok SA w Gdańsku z 14 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACA 187/17.

¹⁹ A. Nadolska, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 14 grudnia 2017 r.*, sygn. akt I ACA 187/17, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 2, s. 167–181.

²⁰ Pismo procesowe Rzecznika Praw Obywatelskich, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Sprawa%20pani%20Liwii.%20Pismo%20procesowe%20RPO%20-%20SA%20w%20Gdańsku.pdf> (dostęp: 24.10.2022).

²¹ Art. 12 w zw. z art. 60 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (t.j. Dz.U. z 2010 r., Nr 254, poz. 1700 z późn. zm.).

Na pewno dużym ułatwieniem dla rodziców małych dzieci byłoby wydzielenie w lokalu przestrzeni dostosowanej do karmienia czy przewijania, choć decyzja o skorygowaniu z takiej możliwości zawsze powinna należeć do rodzica, nie powinien on odczuwać jakiegos przymusu w tej kwestii. Obecnie wymóg wydzielenia takiej strefy obowiązuje wyłącznie w budynkach gastronomii, handlu lub usług o powierzchni użytkowej powyżej 1000 m², a także stacji paliw o powierzchni użytkowej powyżej 100 m². Pomieszczenie przeznaczone do karmienia i przewijania dzieci powinno być wyposażone w umywalkę oraz sprawną wentylację zapewniającą komfort pobytu. Pomieszczenie do karmienia piersią nie może być toaletą²².

Nagie ciało w sztuce i reklamie

Nagość obecna jest także w sztuce, co oczywiście budzi kontrowersje. Niekiedy autor dzieła może usłyszeć zarzuty o obrażę uczuć religijnych²³. Jest to temat skomplikowany i obszerny, dlatego w tym artykule nie będzie on szczegółowo analizowany. Wyjaśnić jednak trzeba pewne kwestie podstawowe. Zniewaga musi dotyczyć przynajmniej dwóch osób, a sprawca działać w przestrzeni publicznej. Ponadto zamiar sprawcy musi być bezpośredni. W szczególności przestępstwo obraży uczuć religijnych może polegać na wyrażeniu pogardy, np. poprzez wypowiedź ustną lub pisemną, gesty, obelżywe zachowanie, zniszczenie, bądź uszkodzenie miejsca, jak i przedmiotu kultu²⁴. „Przedmiotem czci religijnej jest Bóg pojmowany osobowo lub w inny sposób, a także rzecz, symbol, wizerunek, określone słowa lub imiona, które według doktryny danej wspólnoty religijnej uważane są za święte, godne najwyższego szacunku, poważania i uwielbienia”²⁵.

Dzieło sztuki (np. obraz, rzeźba) również może obrażać uczucia religijne. Zdarza się, że trudno znaleźć kompromis pomiędzy wolnością artystyczną a wolnością sumienia i wyznania. Konflikt tych wartości nastąpił np. w 2001 r., kiedy w gdańskiej galerii pewna wystawa przedstawiała instalację „Pasja”, na którą składała się fotografia męskich genitaliów umieszczona na krzyżu oraz film z ćwiczącym na siłowni mężczyzną. Autorce dzieła został postawiony zarzut o obrażę uczuć religijnych. Kobieta została uznana za winną i wymierzono jej karę 6 miesięcy ograniczenia wolności polegającej na nieodpłatnym wykonywaniu kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Sąd stwierdził, że krzyż użyty w instalacji może stanowić przedmiot kultu religijnego. W swoich dalszych rozważaniach sąd podkreślał, że umieszczenie na krzyżu męskiego członka może być obraźliwe dla chrześcijan, więc doszło do znieważenia przedmiotu czci religijnej, a oskarżona świadomie odniosła się do

²² Art. 85a rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (t.j. Dz.U. z 2002 r., Nr 75, poz. 690 z późn. zm.).

²³ Art. 196 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

²⁴ S. Cebula, *Obraża uczuć religijnych, czyli kontrowersje wokół artykułu 196 kodeksu karnego*, „Studia Religiologica” 2012, nr 45, s. 294–295.

²⁵ J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000, s. 294.

symboliki chrześcijańskiej²⁶. Sąd Okręgowy w Gdańsku uchylił jednak wyrok I instancji i skierował sprawę do ponownego rozpatrzenia²⁷. Ostatecznie artystka została uniewinniona. Sąd w uzasadnieniu rozstrzygnięcia stwierdził, że autorka dzieła działała w zamiarze ewentualnym, a obraza uczuć religijnych może nastąpić wyłącznie, gdy sprawca czynu działa w zamiarze bezpośrednim²⁸.

Ta sytuacja ukazuje problem z jednoznacznym wskazaniem granicy pomiędzy przestępstwem obrazy uczuć religijnych a korzystaniem z wolności artystycznej. Trudności przysparza fakt, że obcowanie ze sztuką pociąga za sobą zetknięcie się z wieloma odmiennymi i subiektywnymi odczuciami odbiorców, którzy przecież mają inną wrażliwość i reagują w różny sposób. W doktrynie zwraca się uwagę, że w ocenie zaistnienia przestępstwa z art. 196 Kodeksu karnego należy brać pod uwagę powszechnie przyjęte normy kulturowo-obyczajowe panujące w danej społeczności, a ponadto należy odróżnić zniewagę od krytyki. Ta pierwsza związana jest z lekceważeniem, pogardą. Istotne jest także to, że ustalając, czy doszło do obrazy uczuć religijnych, należy kierować się przeważającymi w danym państwie i w danym czasie ocenami społecznymi (które ciągle ewoluują), a nie wyłącznie odczuciami osób urażonych²⁹. Za jedną ze wskazówek interpretacyjnych odnoszących się do poruszanej problematyki może również posłużyć wyrok Trybunału Konstytucyjnego, w którym orzeczono, że „uczucia religijne, ze względu na ich charakter, podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącą wartość konstytucyjną. Potwierdzają to także akty międzynarodowe (...). Dlatego też działania naruszające uczucie religijne mogą być przedmiotem zakazu ustawowego także wówczas, gdyby były podejmowane za pomocą środków służących realizacji wolności słowa”³⁰.

Gołe ciała można zobaczyć także w reklamach. Praktyka taka jest stosowana ze względu na swoją skuteczność marketingową, jednak stanowi działanie, które może nieść ze sobą problemy natury prawnej, gdyż zgodnie z ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji reklama taka może zostać uznana za czyn nieuczciwej konkurencji. Czynem nieuczciwej konkurencji w zakresie reklamy jest m.in. reklama sprzeczna z przepisami prawa, dobrymi obyczajami lub uchybiająca godności człowieka³¹.

W 2014 r. do Komisji Etyki Reklamy wpłynęła skarga na reklamę wody mineralnej. Skarga dotyczyła tego, że spot zawierał treści erotyczne i był emitowany w godzinach porannych na kanale dla dzieci. Zespół orzekający nie dostrzegł w reklamie naruszenia norm kodeksu etyki reklamy. Według zespołu reklama nie naruszała dobrych obyczajów i była prowadzona w poczuciu odpowiedzialności społecznej, a ponadto nie wywoływała zagrożenia fizycznego, psychicznego lub moralnego dla rozwoju dzieci i młodzieży.

²⁶ Wyrok SR w Gdańsku z 18 lipca 2003 r., sygn. akt IV K 638/02.

²⁷ Wyrok SO w Gdańsku z 29 kwietnia 2004 r., sygn. akt V Ka 1795/03.

²⁸ Wyrok SR w Gdańsku z 4 czerwca 2009 r., sygn. akt II K 290/05.

²⁹ J. Krukowski, op. cit., s. 299.

³⁰ Ibidem. Zob. także orzeczenie TK z 7 czerwca 1994 r., sygn. akt K 17/93, OTK 1994, cz. I, poz. 11.

³¹ Art. 16 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 1993 r., Nr 47, poz. 211 z późn. zm.).

Mimo tych ustaleń zespół zalecił, by zaprzestać emisji tej reklamy w kanałach dziecięcych³². Trzeba uwypuklić jednak fakt, że werdykty Komisji Etyki Reklamy nie są wyrokami sądowymi, a sama komisja nie jest organem właściwym do oceny zgodności z przepisami prawa.

Podsumowanie

Legalność pewnych zachowań i ewentualne konsekwencje prawne z nimi związane w głównej mierze zależne są od reakcji otoczenia. Kluczową rolę odgrywa kontekst sytuacyjny. Przepisy prawne odnoszące się w sposób pośredni do nagości są nieostre, ich interpretacja w sposób dynamiczny ulega zmianom. Co więcej, wciąż istnieją aspekty, które nie doczekały się jakiegokolwiek reakcji ustawodawcy. Wiąże się to z niepewnością, jaki wyrok zapadnie w danej sprawie. Tymczasem jednolitość orzecznictwa spełnia ważną funkcję w państwie prawnym, gdyż zapobiega przypadkowości rozstrzygnięć w podobnych sprawach, jednak biorąc pod uwagę zmiany obyczajności, należy docenić elastyczność, jaką oferuje nam prawo w kontekście konsekwencji związanych z nagością. Zwiększa to bowiem gwarancję, że każdy przypadek zostanie potraktowany indywidualnie, pod uwagę zostaną wzięte istotne szczegóły, a okoliczności towarzyszące zajściu zostaną dokładnie wyjaśnione. Postrzeganie nagości przez społeczeństwo dynamicznie się zmienia, a częste nowelizacje i zbyt szczegółowa legislacja przyczyniałyby się do niestabilności prawa. Ponadto każde rozstrzygnięcie dotyczące nagości powinno być przez organ dokładnie umotywowane. Uzasadnienie stanowi bowiem odzwierciedlenie procesu myślowego i decyzyjnego zakończonego sporządzeniem sentencji orzeczenia³³. Wnikliwe i jasne uzasadnienie ułatwia zapoznanie się z tokiem rozumowania organu i umożliwia odniesienie się do podanych argumentów, a tym samym pozwala na skontrolowanie jego prawidłowości przez sąd odwoławczy.

Prawo powinno sprostać w rozsądnym wymiarze społecznym oczekiwaniom, ale także pozostawać spójne z obyczajami i tradycjami. Ocenianie różnych przejawów nagości pod względem konsekwencji prawnych jest zadaniem skomplikowanym. Jedną z trudności stanowi fakt, należy pogodzić ze sobą wolność do wyrażania siebie poprzez całkowitą bądź częściową nagość oraz prawo do niebycia obserwatorem czyjejs nagości. Zrozumiałe jest zarówno to, że ktoś ma potrzebę wyrażenia siebie poprzez nagość, jak i to, że ktoś może nie chcieć być odbiorcą tego neglizju. Przepisy tylko w sposób pośredni odnoszą się do poruszanej tematyki, więc ocena konkretnej sytuacji pod względem prawnym jest często zadaniem skomplikowanym i zależnym od wielu okoliczności. Orzecznictwo również nie przedstawia jednego sposobu rozumowania, choć wydaje się, że orzeczenia II instancji są mniej restrykcyjne i surowe dla osób, które swoim zachowaniem związanym w jakiś sposób z nagością wzbudziły kontrowersje. Czy

³² *Nagość w reklamie wody dozwolona*, <https://www.rp.pl/konsumenci/art4833921-nagosc-w-reklamie-wody-dozwolona> (dostęp: 10.11.2022).

³³ Wyrok SN z 14 listopada 2001 r., sygn. akt II CKN 459/99, Lex nr 52342.

to dobrze, że przepisy zostawiają tak szerokie pole do interpretacji? Może to przyczynić się do zwiększenia niepewności prawa, jednak z drugiej strony prawo jest dzięki temu wciąż aktualne, mimo przemian kulturowych, a każda sprawa rozpatrywana jest w sposób indywidualny. Nie istnieje bowiem żaden gotowy schemat, którym można by się posłużyć.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Budyn-Kulik M., *Umysłność w prawie i psychologii. Teoria i praktyka sądowa*, Warszawa 2015.
- Cebula S., *Obraza uczuć religijnych, czyli kontrowersje wokół artykułu 196 kodeksu karnego*, „Studia Religiologica” 2012, nr 45.
- Kozłowska-Kalisz P., *Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń*, Warszawa 2009.
- Krukowski J., *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000.
- Leszczyński L., *Zagadnienia teorii stosowania prawa. Doktryna i tezy orzecznictwa*, Kraków 2001.
- Łojek J., *Nagość ciała w obyczajowości i kultury Europy*, „Teksty – Teoria Literatury, Krytyka, Interpretacja” 1977, nr 3.
- Nadolska A., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 14 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACA 187/17*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 2.
- Siewierski M., *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz*, Warszawa 1958.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 1993 r., Nr 47, poz. 211 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (t.j. Dz.U. z 2010 r., Nr 254, poz. 1700 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1566 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (t.j. Dz.U. z 2002 r., Nr 75, poz. 690 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Orzeczenie TK z 7 czerwca 1994 r., sygn. akt K 17/93, OTK 1994, cz. I, poz. 11.
Uchwała SN z 20 września 1973 r., sygn. akt VI KZP 26/73.
Wyrok SA w Gdańsku z 14 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACA 187/17.
Wyrok SN z 2 grudnia 1992 r., sygn. akt III KRN 189/92.
Wyrok SN z 14 listopada 2001 r., sygn. akt II CKN 459/99, Lex nr 52342.
Wyrok SO w Gdańsku z 29 kwietnia 2004 r., sygn. akt V Ka 1795/03.
Wyrok SO w Gdańsku z 12 grudnia 2016 r., sygn. akt I C 206/15.
Wyrok SO w Szczecinie z 3 lutego 2009 r., sygn. akt IV Waz260/08.
Wyrok SR w Gdańsku z 18 lipca 2003 r., sygn. akt IV K 638/02.
Wyrok SR w Gdańsku z 4 czerwca 2009 r., sygn. akt II K 290/05.
Wyrok SR w Szczecinie z 7 listopada 2008 r., sygn. akt XVIII W 2071/08.

Źródła internetowe

- Dwie Polki poszły na basen w samych kąpielówkach. Tak zareagowali ratownicy*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/warszawa/warszawa-poszly-na-basen-w-samych-kapielownikach-zaskakujaca-reakcja-ratownikow/br2m7h8>.
- Horbaczewski R., *Naturysta opala się na dziko, mors hartuje się bezprawnie*, <https://www.prawo.pl/samorzad/morsowanie-i-naturyzm-ministerstwo-nie-zamierza-zmienic-prawa,509225.html>.
- Mering P., *Wrocławski aquapark nie chciał obsłużyć kobiety, która była topless. Zdarzenie miało miejsce w strefie gastronomicznej, ale w ramach saunarium*, <https://bezprawnik.pl/wroclawski-aquapark-nie-chcial-obsluzyc-klientki-topless/>.
- Moczulska M., *Topless, bikini czy odkryty tors. Zobacz, za co dostaniesz mandat w mieście*, <https://gazetawroclawska.pl/topless-bikini-czy-odkryty-tors-zobacz-za-co-dostaniesz-mandat-w-miescie/ar/899572>.
- Nagość w reklamie wody dozwolona*, <https://www.rp.pl/konsumenci/art4833921-nagosc-w-reklamie-wody-dozwolona>.
- Pismo procesowe Rzecznika Praw Obywatelskich, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Sprawa%20pani%20Liwii.%20Pismo%20procesowe%20RPO%20-%20SA%20w%20Gdańsku.pdf>.

How is nudity perceived in law? „Adam and Eve’s costume” in judicial practice

Summary

Nudity is a completely natural thing and present in human life, it can take various forms, but not in all circumstances its presentation is legal. Society’s perception of nudity is gradually changing and evolving, which causes confusion – it is not entirely clear when nudity is a crime. Courts approach this type of cases differently. There are no clear and direct provisions on this issue, which on the one hand may introduce some interpretation chaos, and on the other hand, it contributes to the flexibility of the law and its validity, despite changes taking place in society. The aim of the article is to present the relevant legal provisions that indirectly regulate this problem and to assess whether they are sufficient and properly formulated. An important element of the article is also the analysis of selected court decisions to show the functioning of theoretical assumptions in practice.

Keywords: nudity, nakedness, law, court decisions, judgment